

HİRİSTİYAN MİSTİSİZMİNE GİRİŞ

Dr. Halil TEMİZTÜRK

ESKİ
YENİ
YAYINLARI

EskiYeni Yayınları: 93

HIRİSTİYAN MİSTİSİZMİNE GİRİŞ

Dr. Halil TEMİZTÜRK

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Mart 2021

ISBN: 978-625-7673-03-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HIRİSTİYAN MİSTİSİZMİNE GİRİŞ

Dr. Halil TEMİZTÜRK

Ankara 2021

Dr. Halil TEMİZTÜRK

1983 yılında Sivas'ın Altınyayla ilçesinde dünyaya geldi. 2000 yılında Kayseri Merkez İmam Hatip Lisesinden, 2004 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2012 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, “*Ölüdeniz El Yazmaları ve Yahudi Literatüründeki Yeri*” isimli çalışması ile yüksek lisansını, 2019 yılında “*Bingenli Hildegard ve Hıristiyan Düşüncesindeki Yeri*” isimli çalışma ile Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi alanında doktorasını tamamladı. 2015 yılına kadar Tekirdağ ve İstanbul'un çeşitli ilçelerinde öğretmenlik vazifesinde bulundu. 2015 ve 2019 yılları arasında Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dinler Tarihi araştırma görevlisi olarak çalıştı. Şu anda bağımsız araştırmacı olarak akademik çalışmalarına devam etmektedir. Eski Yeni yayınlarından çıkan “*Bir Mistik Rahibe Bingenli Hildegard*” adlı kitabın yanında çeşitli dergilerde yayınlanan makaleleri ve sempozyum bildirileri mevcuttur.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	7
GİRİŞ-----	11

BİRİNCİ BÖLÜM

HİRİSTİYAN MİSTİSİZMİNİN GELİŞİMİ -----	17
1. Mistisizm: Kavramsal Çerçeve-----	17
1.1. Mistisizm Kavramı-----	17
1.2. Mistisizm ve Birlik Tasavvuru-----	22
2. Hıristiyan Mistisizmine Etki Eden Gelenekler-----	24
2.1. Sır Dinleri ve Grek-Roma Geleneği-----	24
2.2. Yahudi Mistisizmi-----	28
3. Hıristiyan Mistisizminin Şekillenmesi-----	36
3.1. Hıristiyan Mistik Geleneğinde İsa-----	36
3.2. Yeni Ahit Metinleri-----	40
3.3. Hıristiyan Mistisizminin Temel Özellikleri-----	42
Değerlendirme-----	51

İKİNCİ BÖLÜM

BAŞLICA HİRİSTİYAN MİSTİKLER -----	53
1. Erken Dönem-----	53
1.1. Pavlus-----	53
1.2. İskenderiyeli Klement ve Origenes-----	57
1.3. Aziz Antonius-----	66
1.4. Çöl Münzeveleri-----	69
1.5. Kadın Asketikler-----	73
1.6. John Cassian ve Pontuslu Evagrius-----	76
1.7. Kapadokya Babaları-----	78
2. Orta Çağ Batı Hıristiyan Mistisizmi-----	83
2.1. Aziz Augustinus-----	83
2.2. Sahte Dionysius / Dionysius Areopagita-----	90
2.3. Clairvauxlu Aziz Bernard ve Aziz Viktorlu Richard-----	93
2.4. Assisili Francis-----	97
2.5. Meister Eckhart-----	101
2.6. Loyolalı İgnatus-----	102

3. Orta Çağ'ın Kadın Mistikleri-----	103
3.1. Meryem'in Hizmetkârı: Faverchesli Richeldis-----	103
3.2. Ren Kâhini: Bingenli Hildegard-----	104
3.3. Aşk'ın Yedi Yolu: Nazarethli Beatrice -----	106
3.4. Tanrılığın Akan Işığı: Magdeburglu Mechthild -----	107
3.5. İlahi Aşk: Antwerbli Hadewijch -----	109
3.6. İdam Edilen bir Mistik: Marguerite Porete-----	110
3.7. Vizyoner bir İngiliz Mistik: Norviçli Julian-----	112
3.8. İki İtalyan Mistik: Sienalı ve Cenovalı Catherina-----	113
3.9. İlk Kadın Kilise Doktoru: Avılalı Terasa-----	115
4. Manastır Temelli Mistik Gruplar -----	116
4.1. Benediktenler-----	118
4.2. Sistersiyenler-----	122
4.3. Viktoryanlar -----	125
4.4. Fransiskenler-----	126
4.5. Dominikenler-----	130
4.6. Karmelitler-----	132
Değerlendirme -----	134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REFORM VE SONRASI DÖNEMDE HIRİSTİYAN MİSTİSİZMİ ----	137
1. Reform Sonrası Dönemde Hıristiyan Mistisizmi-----	137
2. Protestanlık ve Mistisizm -----	138
3. Modern Mistisizm ve Sekülerizm -----	142
4. Feminizm ve Mistisizm -----	145
5. Modern bir Paradigma: Dinlerin Mistik Seviyede Bulaşması -	150
Değerlendirme -----	158
KAYNAKÇA -----	161
İNDEKS -----	167

ÖN SÖZ

İnsanoğlunun anlam dünyasında önemli yeri olan dinler, yüzyıllardır değişim ve dönüşümlerine rağmen etki güçlerini korumaktadır. Dinlerin derunî boyutunu temsil eden mistik geleneklerin de benzer bir etki gücüne sahip olduğunu söyleyebiliriz. Geçmişten günümüze kimi zaman kurumsal dini geleneklerle iç içe geçmiş, kimi zamansa onlarla çatışma ortamına girmiş mistikler, karizmatik yaşantıları ve insanlara sundukları sade din anlayışları ile farklı geleneklerde karşımıza çıkmaktadır. Doğu dinlerinden, İslam inancına, Kabala'dan Yeni Dini Hareketlere kadar mistisizmin etkisi görülmektedir.

Aydınlanma Dönemiyle beraber mistisizm problemleri bir alan olarak kabul edilip, sübjektif deneyimlerin ilgi alanı olarak kabul edilse de çoğu dinin içinde mündemiç olması ve insanları ortak bir noktada buluşturması sebebiyle dinler arası diyalog yerine yükselen yeni bir trend gibi durmaktadır. Çünkü mistisizm, tefekkür, meditasyon, öz bilinci kuvvetlendirme, empati ve bir arada yaşama kültürü gibi son dönemde çokça dillendirilen düşünceleri barındırmaktadır. Bu bakımdan önümüzdeki süreçte insanlara tesir edecek düşüncelerden birisinin de mistisizm olacağını söylemek mümkündür. Çünkü insanoğlunun maddi kaynaklara olan ihtiyacı kapitalist ve maddiyatçı bir düzene doğru sürüklenmesine sebep olsa da, esasta onun benliğine değer katan ve anlam veren manevi kaynaklardır. Bu bakımdan mistik akımlar eleştirilere açık olsa da tesir güçlerinden bir şey kaybetmemektedir.

Diğer taraftan mistik düşünce ve pratiklerin farklı geleneklerde bulunması dünya üzerindeki inanç sahiplerini ortak bir noktada buluşturma zemini olarak kabul görmektedir. Bu çaba birçok Doğu dini ve İslam için de mümkün görünmekle beraber bu dinî inançlar bünyelerindeki mis-

tik/ruhâni yönü bizatihi tatbik ettikleri ve hayata geçirdikleri için yeni bir canlanma veya dinler arası diyalog gibi bir açılım içerisine girmemektedir. Dinler arası diyalogun bu gelenekler için kötü bir tecrübe olması ve daha çok misyonerliği hatırlatması da başka bir problemdir. Hem mistisizmin yeniden güçlenmesi hem de dinler arası etkileşimin buluşma zemini olması açısından bu dönüşümün daha çok Batı dünyasında geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Aydınlanma ve Reform dönemleri ile rasyonel din anlayışının egemen olduğu Hıristiyan dünyasında ruhsal yön geriplanda kalmış ve bu ihtiyaç yakın dönemde daha belirgin bir hâl almıştır. Bu doğrultuda Hıristiyan mistisizminin hem Kilise tarafından sahiplendiğini ve 1990'lı yıllardan sonra Avrupa ve Amerika özelinde çalışılan akademik ve popüler edebi eserlerin çoğaldığını görmekteyiz. Özellikle II. Dünya savaşı sonrası süreçte başlayan kolonileşme dönemi, göçlerle kozmopolit bir yapıya dönen Batı'da Hıristiyanlığın diğer insanları da kapsayan yeni açılımlar üretmenine neden olmuştur. Bu bakımdan Hıristiyan inancına ve dünya görüşüne mesafeli olan diğer insanlara karşı Hıristiyanlığın mistik yönünün daha fazla kabul göreceği düşüncesiyle öne çıkarıldığını düşünmekteyiz. Bir diğer deyişle Kilise, büyüyen ve bir ihtiyaç haline gelen mistisizmi sahiplenmekte ve parlatmaktadır. Peki Hz. İsa ile başlayan bu din ne derece mistik bir gelenektir? Hıristiyan tarihinde mistikler ile Kilise hangi ilişkiler içerisinde idi? Hangi mistikler Hıristiyan mistisizminin gelişmesine ön ayak olmuştur? Ayrıca Hıristiyan mistisizminin yakın dönemde öne çıkartılmasında hangi dinamikler etkili olmaktadır? İşte elinizdeki çalışma bu sorulara cevap verme hedefinde ve ülkemizdeki Yahudi mistisizmi, Süfilik ve diğer mistik geleneklere dair yapılan çalışmalara katkıda bulunma amaçındadır.

Bu kitabın temel çerçevesi yaptığımız doktora çalışmasına dayanmaktadır. Hıristiyan mistiklerden birisi olan Bingenli Hildegard hakkında yaptığımız tezin ilk kısmında

çalıştığımız kavramsal çerçeve ve tarihsel araştırma sonucunda Hıristiyan mistisizmine ilişkin bir giriş çalışması yapma fikri hâsıl olmuştur. Bu bakımdan çalışmanın ilk bölümü, Hıristiyan mistisizmin temel özelliklerine dair tezimizde tartışılan meselelerin gözden geçirilmiş halini yansıtmaktadır. Hildegard’a kadar ele alınan mistiklerin hayatları ve eserleri elinizdeki çalışmada biraz daha genişletilmiştir. Yine bu bölümde mistisizm ve kadınlara yönelik muhtemel çalışmalara yön vermek için kadın mistiklere ayrıca yer verilmiştir. Ardından manastır kuralları denilen “Rule” ya da “Order” nizamnamelerine göre yönetilen mistik gruplar ve reform sonrası dönemde Hıristiyan mistisizmine ilişkin gelişmeler ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise tamamen bu çalışmaya özgü araştırmaları içermektedir. Bu bölümde modernizm, sekülerizm ve mistisizm ilişkisi etrafında mistisizmin geleceği tartışılmış ayrıca feminist mistisizm ve dinlerin mistik birliği gibi modern dönemde tartışma konusu olan problemler incelenmiştir.

Bu eserin teşekkül sürecinin bir kısmı doktora çalışmalarını içerdiğinden yine muhterem hocam Prof. Dr. Fuat Aydın’a yol gösterici önerilerinden ve emeklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışma sürecinde manevi desteklerini esirgemeyen eşim Ebru hanıma ve fedakarlıklarından dolayı kızlarım Beril ve Elife; çalışmanın basımını ve dağıtımını üstlenen Eskiyeşi Yayınları çalışanlarına ve Hüseyin Nazlıaydın Bey’e teşekkürlerimi sunuyorum..

Gayret bizden, takdir ve tevfiğ Yüce Mevlâ’dandır.

İstanbul
Şubat 2021